

REVISTA ENCICLO- PEDICĂ

REVISTĂ PERIODICĂ LUNARĂ

Răspunzător: Ioan Corbu, Cluj, Str. Gen. Grigorescu 16.

Se împarte gratuit, în librării 3 Lei esemlarul

„Limba noastră“.

După „Indreptarul limbei“ început de d-l A. Candrea în „Universul“ și întrerupt, deși s'a fost legătuit, că-l va continua, a reluat lucrul tot în „Universul“ d-l I. Pisani sub titlul „Limba noastră“. În multe amănunte am fost și suntem de acord atât cu d-l Candrea, cât și cu d-l Pisani. Ne-am bucurat mai ales, că d-l Pisani încă a luat în apărare pe marele filolog și Român T. Cipariu, luat peste picior de desmățul și superficialitatea școlii fonetiste. O doamnă criticastră scrie d-lui Pisani, că Cipariu a fost mai mult „patriot“ decât „filolog“! Am mai auzit imputarea asta ușuratică dela criticaștri fonetiști, cari se vede, că n'au nici idee de filologie, și nu cunosc lucrările clasice ale filologului „Cipariu“ decât din auzițe. E întemeiătorul adevăratei școle românești, dela care avem tot ce e bun și ales în limba noastră, și la care școla fonetistă n'a adaus nemică bun, ci numai a stricat, prefăcând „limba veche și înțeleptă“ alui Cipariu din o limbă neolatină în un jargon țigănesc, o amestecătură de slavisme, ungurisme, turcisme, franțuzisme . . . Cu aprópe un secol înainte Cipariu a combătut împrumutarea de cuvinte din limba franceză, și mai ales a celor de origine ne-latină, cari n'au ce căuta în l. românească.

Dacă în multe amănunte suntem de acord cu d-l Pisani, ne pare rău, că nu putem spune acel-ași lucru despre principii. Deși d-l Pisani ia în apărare pe Cipariu, nu se ține însă de principiile lui, și asta era lucru de căpetenie. Și d-sa, ca și d-l Candrea, purcedând la luptă contra străinismelor, nu ne lămurește, că ce înțelege sub ele, și am văzut că atacă numai franțuzismele. Dar turcismele, ungurismele, țigănismele . . . nu sunt străinisme? D-l R. Dianu a recercat în „Curentul“ pe d-l Pisani, ca să ne arete principiile d-sale, declarându-se totodată pentru „relatinizarea limbei“. D-l Pisani însă n'a răspuns, ci a încungiurat chestiunea — pentru ce? La relatinizare, ca să o combată, ne-a arătat că încercările Grecilor de a reintroduce

limba greacă vechiă (clasică) în locul grecei nouă n'au succes, deci în deșert am încerca o „relatinizare”. Dar aici e o mare neînțelegere la mijloc, ori d-l Pisani anume înțelege rău „relatinizarea”. D-l Dianu n'a putut să înțeleagă sub „relatinizare” introducerea limbei latine în locul celei românești, ci reromânizarea limbei (poporul și după el Cipariu dicea „s'a turcit, s'a românit” . . . dar asta-i limbă pășerescă la fonetiști), reintroducerea cuvântului românesc înlăturat și necat de desmățata școlă fonetistă și înlocuit cu străinisme ca; „cugetare, timp, oră, pătrar, avuție, niè (nea), venin, ferestă, legumă, fur, prepus, învățacel, stricăciune, meserie, măiestrie” . . . în locul străinismelor: „gândire, vreme, ceas, sfert, bogăție, zăpadă, otravă, geam, zarzavat, tâlhar, bănuielă, ucenic, ravagii, meșteșug . . .” (cu „meșteșug” înlocuiesc și pe „meserie” și „măiestrie”: „lucru făcut cu meșteșug” adecă pe româneșce „cu măiestrie”, și „meșteșugul timplarului” în loc de „meseria . . .”, s'au făcut tot o brânză unгурescă, adecă le-a făcut țigănia școlii fonetiste — sau, pentru-ce alta au îndrăgit „meșteșugul”, e mai poetic, ori pentru „noutatea stilului”? . . . în timpul din urmă se mai îndură câte un scrietor a folosi și „cugetul” și „cugetarea” românească, am vădut însă în Nr. 10—933, că un scrietor fonetist nu mai lasă „cugetului” româneșc nici măcar înțelesul de *cuget*).

D-l Pisani se fereșce (pentru ce?) să ne spună pe față, că conșideră și turcismele, unгурismele . . . și mai ales pe aceste-a, ca limbă românească și nu ca străinisme (sub cari înțelege numai franțuzismele), după cum am vădut în Nr. 6—935, (pentru d-l Pisani e „limba noastră” românească: „gând, birui, muncitor” . . . și nu „cuget, învinge, lucrător . . .”). D-l Pisani încercă a apăra străinismele nu de-a dreptul, arătându-ne câte-va străinisme mai vechi, cari s'au încetățenit și nu le putem scóte din limbă, ca „bucurie, frică, duh”. Noi însă am arătat în Nr. 3—933, (pag. 12) că cuvintele albaneze și grecești vechi le conșiderăm ca românești, și nu străinisme, pentru motivele espuse acolo, deci le vom păstra; dar de ce n'am introduce pe lângă „se bucura” și pe macedoromânul „găudire, gudire (lat. gaudere)”, — numai țigănismele au drept de încetățenire în l. românească? în loc de grecul „frică” putem folosi pe „témă, temóre, spaimă”, dar nu totdeauna, și-l putem păstra, căci e românesc. Cât pentru slavisme, le conșiderăm ca străinisme, fiind intrate în limbă (deși cele dintii) după urđirea limbei românești, deci vom folosi în locul lor totdeauna cuvântul românesc, când îl avem, și nu întors, cum face desmățul fonetist. Așe, bunăoră, pentru „duh” avem rom.: „suflu, suflare,

suflet". Pentru ce „cu duhurile dreptilor" în loc de rom. „cu sufletele dreptilor", pentru ce „și-a dat duhul" în loc de „sufletul" . . . ? iar dacă „duh" e bine și în „duhurile dreptilor" și în „duhul sfânt", oare de ce n'ar fi bine și „sufletul sânt" ? Dacă e vorba să înlocuim pe „spirit" (al cărui înțeles original a fost tot „suflare", de unde vine rom. „suspina", dela latinul „su-spirare", dela care s'a făcut „spiritus", ca dela „sufflare : sufflitus = suflet" ; deci „spirit" e rădăcină românească și ar avea mai mult drept de a fi încetățenit în l. românească decât străinul „duh", introdus de străini, cari n'au știut românește, ca și „sfânt" în loc de „sânt), de ce să-l înlocuim cu un cuvânt slav și nu cu unul românesc ? Puțină dedare (cum s'au dedat cu „gândire" în loc de „cugetare") și mai ales un pic de tragere de inimă pentru „limba vechiă și înțeleptă" românească, cu atât mai virtos, că terminologia beserică românească (de origine latină) ca „suflet, sânt, cruce . . ." e cea mai bună mărturie, că creștinismul nostru nu e de împrumut dela Slavi, și de aceea avem datorința să o păstrăm cu sântenie. Ce ar pierde versurile lui Coșbuc fără „duh" și „văzduh" — bunăoară : „Satul dórme ca'n mormînt, Totu-i plin de suflul sânt, Liniște'n țării și pace Pe pămînt" ? (vezi Eminescu : „Natura dórme dusă, țăriile-s în pace") ; dar în versul „Sus pe muntele Ceahlău Stă la pândă duhul rău", poate rămâne aici nu-l putem înlocui cu „suflet", tot așa cum nu vom înlocui pe „spirit" în „spiritul legi".

Un dijar românesc are o pagină intitulată „duh și slovă", „bogdaproste, gospodine, cu gânduri hrănite de nădejdea unor vremuri blagoslovite". Pentru jargonul acest-a slav nu era nici o nevoia să se introducă „literile", puteam rămâne la „slove", sau să ne întorcem de nou. De ce să mai torturăm limba asta neolatină, frângându-o cu róta bucată cu bucată, cuvînt de cuvînt, să-i dăm odată și bine la cap și să o astrucăm cu tótă cinstea în Museul limbii românești, iar în locul ei să introducem și să învățăm o limbă slavă curată fără turcisme, ungu-risme . . . și mai ales fără urgisitele românisme (de origine latină) : „cuget, timp . . ."

E cel puțin curiosă judecata d-lui Pisani despre verbul „a se sinucide". După d-sa „sinucide" (sine+ucide) e un barbarism, care cată să-l înlocuim cu românescul (?) : „a se omori" sau „a-și face sama". Am mai arătat, că „omori", deși e slav, dar conținînd cuvintele românești „om+mor", cuvîntul „omor" are în românește înțelesul de „omucidere", deci îl putem considera ca românesc. Din contră „a-și face sama", e unul dintre cele mai próste străinisme (ungurism), care ca tóte străinismele,

nefiind cunoscut înțelesul lui („sama” ungur. „szám”=număr), i-se dau deci de înțelesuri, prin ce se înlătură, sau se reduce circulația la deci de cuvinte românești, dela „uni, unele” = o seamă” până la „a face seama = mórte”, ba însémnă și „viéță” la scrietori fonetiști, ca bunăoră în frasa: „dacă o cometă s'ar ciocni cu pământul, noi ne-am da seama”, prin care n'a înțeles pe îndătinatul „am lua aminte, sau „am înțelege”, ci pe „ne-am pierde, ne-am da viéța” după analogia lui „a-și face seama”, unde însémnă „mórte”. Indată ce cine-va — orice necunoscut — a întrodus un străinism, scrietori, în lipsă de idei, se întrec să-și înfrumusețeze stilul cu el, dându-i deci de înțelesuri, neșciindu-i înțelesul original. Luați un diar și veți afla în tot șirul, fiă ungurismul „seamă”, fiă „hotări”, pe care superficialitatea fonetistă nici nu l-a întrodus cu înțelesul, ce i-l dă poporul (dela „hotar”, „hotări = pune mieđuină, primieđ, a împremieđa, a se mărgini, a se învecina: „locul lui Ion se hotăreșce cu locul lui Petrea: se mărgineșce”), ci l-a luat de-a-dreptul din ungureșce în înțelesul lui „határozni” — așe cultivă fonetiști limba românescă (? !).

Dar să ne întórcem la „sinucide”, barbarism după d-l Pisani, bun de înlocuit cu rom. (?) „a-și face seama”. Dacă „se sinucide” format din dóue cuvinte românești după fr. „suicider” e barbarism, atunci și mai barbarism e „suicider”, (în l. franceză), care nici nu e format din cuvinte franceze, ci latine: „sui+caedere”, și tot barbarism e în l. germană: „selbstmord”, în l. maghiară „öngyilkos”... și tot barbarisme vor fi fiind după d-l Pisani: „binecuvântare, precuvântare, vinars, subscrie”... iar româneșce o fi: „blagoslovenie, predoslovie, rachiu, iscăli”... Noi prepunem „barbarismele” d-lui Pisani (formate din cuvinte românești) „limbei nóstre”, adecă a d-sale. Dar statisticianul, scrietorul are lipsă de substantivul „sinucidere”, cu ce îl va înlocui d-l Pisani, cu „omoríre de sine”, sau cu „facere de seamă”? Chiar d-l Pisani spune într'un articol: „Pomul dă alte frunđe, dar tot din pom.” Și „sinucide, binecuvântare...” sunt alte frunđe, dar tot din pomul limbei românești. Li mai impută d-l Pisani, că „se sinucide” conține reflexivul „se” de dóue ori — ce nefericire mare, tot așe e și în franțuzeșce: „se suicider”. Pe la noi (Năsăud) foloseșce poporul reflexivul „se” duplu: „s'o dusu-se”, iar șcóla fonetistă vede „evoluție” în orice idiotisme, deci cată să fiă întroduse numai decăt în l. literară.

De altă parte d-l Pisani ne spune, că la Franceji mari scrietori au reîntrodus cuvinte franceze de mult uitate în locul străinismelor italiene (deși tot limbă neolatină), grece (l. afină

cu latina), pe când la noi orice scrib are dreptul să reintroducă străinismele de mult uitate și orice țigănisme culese de pe toate „maidanurile“ (vorba d-lui Pisani) și să înlocuiască cu ele cuvântul românesc (de origine latină) cunoscut de totă lumea românească, dar devenit „banal“ la școla fonetistă!

După înfăptuirea idealului național se aud tot mai des și în Transilvania (în cetăți) turcismele „geam, geamgiu, zarzavat . . .“, ba sunt considerate ca limbă cultă românească, româneștile „ferestă, ferestar, legumă“ au devenit „banale“. Străinul cult, care dă peste „geamul“ turcesc în l. românească, crede cu drept cuvânt, că noi vom fi locuit în gropi și văgăuni, de n'am cunoscut ferestrele până ce au venit Turci să ne civilizeze și să ne aducă „geamurile“ lor (și în vechiul regat săteni dăc „ferestă“, numai cetățeni s'au turcit). În un țiar citesc: „industria cherestelei (în loc de „lemnului“), „sacagiul la cișmea“, tot turcisme — „fântână, puț“ nu sunt limbă românească? Citim în „Curentul“ că Turci se simt foarte fericiți, aflând că cultura lor (să ne aducem aminte de Brâncoveanu și fiii săi) a lăsat câte-va mii de urme (cuvinte) în l. românească, de cari n'avem nici o nevoia, și la cari țin numai bolșevici fonetiști, cari ca și Țiganul din anecdotă, după ce a deprins câte-va cuvinte turcești la oraș, mergând acasă, n'a mai vrut să vorbească românește cu ai săi, și la orice întrebare nu răspundea decât „abraș, geamgiu, aferim, abitir și căldărim“, până ce s'au plâns Țigani la primar, că s'a turcit băiatul, și dacă poate să-l vindece. Primarul i-a tras câte-va bâte la dos, de a strigat „valeu, mamă“. Iar mamă-sa vădând, că i-a aflat vindecul, îndemna pe primar: „trage-i indesește, căci începe-acum să rumpă puțintel pe românește“. (Vezi Anecdote de Speranță). Asta ne-ar trebui și la bolșevici noștri fonetiști, ca să-i vindece de străinisme. Pentru acee-a am ajuns înfăptuirea idealului național, ca să ne turcim și ungurim limba românească „dela Nistru pân' la Tisa“ (unde a cântat poetul, că „Tot Românul — adecă ađi: „Valahul“ — plânsu-mi-s'a, Că nu mai poate străbate De-atâta străinătate) și prin școla românească?!

Fonetiști se bat în piept, că ei cultivă limba poporului, pe înțelesul poporului, bunăoară: „alcătuire metodologică“, „gândire modernă“, „un vajnic combatant“ (în loc de „aprig luptător“) limba asta „pășerescă“ e pe înțelesul poporului?!

Dăm aici un exemplu mai nou (din nenumăratele asemenea), cum necă fonetiști „limba vechiă și înțeleptă“. În giurul Aradului costelor de dealuri, suplaiurilor, li-se dăce „podgorii“ (slavism). Fiind aceste-a plântate cu vii, s'a dăis și „podgoriile Aradului“ în loc de „viile...“ Cât ce au auzit „noutatea“

asta, toți gazetari s'au luat la întrecere, „înfrumusețându-și stilul“ și scriind numai „podgorie“ în loc de „viiă“ ajunsă „banală“: „podgoriile dela Bordeaux...“ fără să aibă („aibe“) idee dacă „podgoriile“ sunt pe deal, sau pe șes.

Alt caz de desmățare fonetistă. Idiotisme: „pâine, câine, mâine“ au fost introduse înainte cu vr'o patruzeci de ani (cu tot protestul din „Vatra“ — pare-mi-se — alui Slavici). În anul acest-a un anonim confundând, pe semne, pe „mâni“, pluralul dela „mână“ cu „mâne“, a scris „mâini, mâinile“, și toți gazetari s'au întrecut să-l înfieze — e destul să sară în apă o oia căpiată, că o urmăză întrégă turma — fără să se mai cugete, cum facem singularul dela „mâini“ — „mână“? Am spus-o de mult, că vom auzi cu „evoluția“ fonetistă: „măi Române, stă-pâine... mai ales, că „stăpâne“ nu mai rimază bine în „Miorița“ cu „câine“.

Așe de departe a ajuns desmățarea fonetistă, că nici nu mai traduc cuvintele străine, ci le introduc de-a-dreptul în jargonul valah (pentru „îmbogățirea“, adică înavuțirea limbei?!): „heleşteu, borviz, crenvurști, țal, șfarț, șofaj...“ Țigănia asta e limba cultă românească? Nu crede Academia, că are datorința să intervină cât mai curînd cu filologi și să restabilească „limba vechiă și înțeleptă“ românească și să nu o lase pe mâna tuturor scribilor, dar nici chiar a scrietorilor adevărați, dacă nu sunt și filologi și nu cunosc care e „limba vechiă și înțeleptă“ și care e „păsărescă“. Nu e iertat să se spurce limba pentru „noutatea stilului“ celor cu lipsă de idei, și nici pentru rimele poezilor, nici chiar pentru alui Eminescu, sau Coșbuc. Mari scrietori au mai mult decât celi-alalți datorința de a cunoșce și cultiva limba *românească*. Dacă Eminescu a folosit și „gândirea“ și „cugetarea“ după necesitățile rimei și a metrului, cu ce-și pot cura păcatul prosatori, cari nici nu mai pot suferi „cugetarea“ și cuvîntul românesc și cred, că cu străinisme le își pot înfrumuseța stilul și acoperi lipsa de idei? E asta anarhie, ori ce?

Hotări

Dăm aici după Dicționarul nostru (manuscris) însemnările sau înțelesurile, ce i-a dat în românește școla fonetistă ungu-rismului *hotări*, și cari sunt toate luate după ung. „határozni“ și nu după poporanul „hotări“, deci nici îl înțelege poporul, nici străinul, pecând, dacă ar fi înlocuit cu cuvîntul românesc (de origine latină) și străinul l-ar înțelege fără mare greutate cu ajutorul limbei latine.

× **Hotări** (dela ung. *határ*, cu înțelesurile lui *határozni*): a statornici, statorî (refăcut după statornici), a se rosti, a-și spune cuvîntul, a alege (urma, spada va alege, ați se va alege, acum vîd că s'a ales), a despune (*dispune), *statua, *stabili, *decide *); a direge (și la urmă ce-ați — t?: dires), a aduce, a lua măsuri, dresuri (*dispoziții); a judeca; a indupleca pe cine-va, a-i băga în cap, *a convinge; a fi stăpîn pe; a se îndemna, încumêta (cum te-ai putut — sê faci asta?); așe i-a fost — t: dat, împărțit, ursit, așe a — t Cel de sus: lăsat. vrut; a încheia, a pune la cale; a pune ȃiua; *a prevedè, lua în plan; a numi (moștenitor) „nu se pôte — : nu se îndură”.

× **hotărire**: statornicire, statorire, rostire, ruptore, judecată, *decis, -iune, alege, ales (când va fi alesul lucrului), îndreptare (învêță-ne pe noi îndreptările tale), alesetură, dresuri (*dispoziții), îndemn, aședare... (v. *hotări*); „v'am îmbrățișat cauza cu întregă — a” (?!); cu tot sufletul.

× **hotărit** adj. și adv.: statornicit, statorit... *decis... (v. *hotări*), neîndoios, fără îndoielă, (de)sigur, fireșce, dechiărat (partisan—), aplecat (la ce-va), învederat, chiar, limpede, verde, lămurit, fără doar și pôte, nestrămutat, curat, pe față, fățiș, de-a-dreptul, anume, anumit, ales (spune—), rupt și p'ales; la óra —ă: însemnată...; — nu: nicidecât.

× **hotăritor**; capul lucrului, lucru de căpetenie, conducător (cercurile —e) . . .

*) Neologismele, cari conțin rădăcină românescă, sunt însemnate cu o stelută înainte (franc. „decide” conține particula de- și rădăcina „cide” (lat. „caedere” = tăia), aceeași ca în „ucide, ucis” — de ce n-am prepune-o ungurismului „hotări-re”?)